

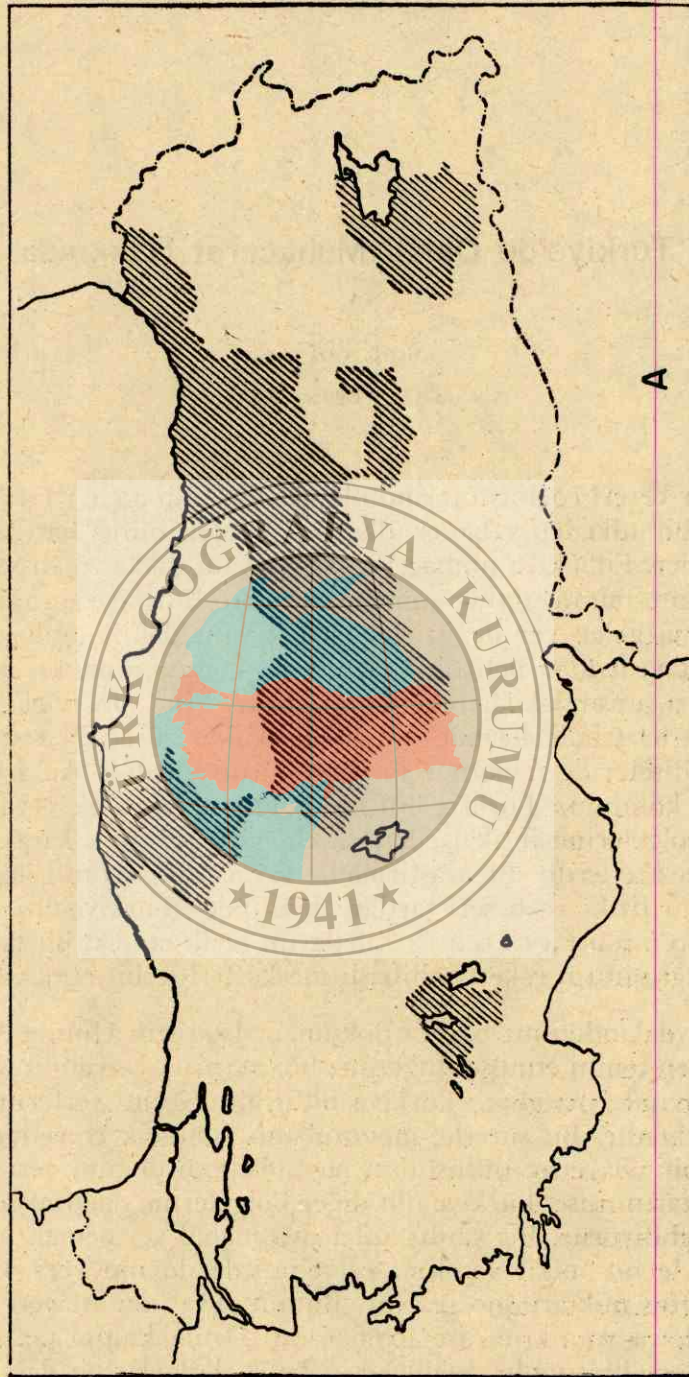
Türkiye'de Dahilî Muhaceret Hakkında

Sami Öngör

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü

Bir beşerî coğrafya terimi olarak “ m u h a c e r e t ” daha ziyade bir ülkeden yabancı ülkelere yönelen nüfus hareketlerini ifade eder. Filhakika muhaceretin en şayanı dikkat olan şekli budur. Bizim burada tetkik etmek istediğimiz Türkiye sınırları içinde vukua gelen yer değiştirmeleridir; yani dahilî muhacerettir. Şu noktayı hemen belirtmek isteriz ki, mevzuumuz, kır ve şehir nüfusları arasındaki hareketler değildir. Yine, memleketimizin bilhassa bazı bölgelerinde müşahede edilen göçebelik, yaylacılık gibi hâdiseler de tabiatıyla mevzuumuzun dışında kalmaktadır. Tetkik konumuz Türkiye'nin bir bölgesinden, uzak veya yakın, diğer bölgelerine intikal eden ve ekseriya daimilik karakteri taşıyan hareketlerdir. Bu araştırma ile varmak istediğimiz netice ise, bugünkü fizikî ve beşerî şartlar dahilinde Türkiye'nin başlıca “ s u r p o p u l a t i o n ” sahalarını tâyin etmek, bu sahaların sevkettiği nüfusu çeken bellibaşlı merkezleri tesbit etmektir.

Faydalandığımız başlıca doküman, İstatistik Umum Müdürlüğünden temin etmiş olduğumuz bir istatistik cetvelidir. Bunda, 1950 sayımlarına göre, Türkiye nüfusu, doğum yerlerine göre verilmektedir. Bu suretle, mevzuubahis istatistik cetvelinde herhangi bir vilâyetin, nüfusunun ne kadarının doğum yeri içinde, ne miktarının ise Türkiye'nin diğer bölgelerine dağılmış olduğunu görebiliyoruz. Bir yanlış anlamaya mahal vermemek için meselâ şöyle bir misal verelim: cetvelimizde doğum yeri Trabzon olan nüfus miktarı 490.422 dir. Bunun, Trabzon vilâyeti sınırları içinde yaşayan kısmı ise 407.606 dır. Demekki $490.422 - 407.606 = 82.816$ Trabzonlu memleketin başka bölgelerine dağılmıştır.

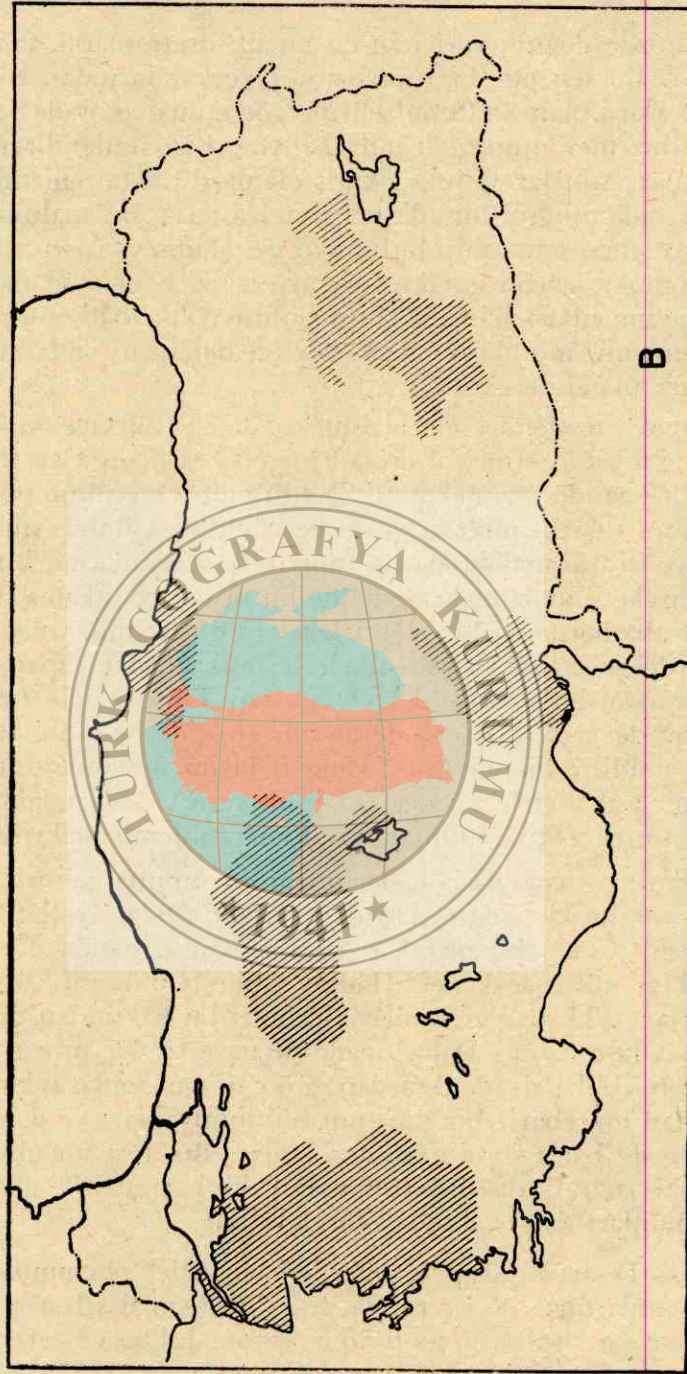

Cetvelimizde doğum yeri için en küçük ünite olarak vilâyet verilmiştir. Bu sebeple Trabzon'un köy ve kazalarından kalkıp vilâyet merkezi olan Trabzon şehrine göç etmiş ve orada yerleşmiş olan nüfus mevzuumuz dışında kalıyor. Bizi ilgilendiren Trabzon vilâyeti sınırları dışına çıkmış olanlardır. Malzememizin büyük bir noksanlığını burada belirtmek isteriz. Bu malûmata yalnız 1950 senesi için sahip bulunuyoruz. Hâdiseyi 1950 den evvelki ve sonraki senelerde takip edemeyeceğiz. Eğer aynı malûmata diğer sayım yılları için de sahip bulunsaydık, hâdisenin seyrini tesbit etmemiz mümkün olacak, böylece daha kati ve tatmin edici sonuçlara ulaşabilecektik.

Şimdi meselemizi ele alalım: 1950 de Türkiye nüfusunun %85 ine tekabül etmek üzere 1.776.500 kişi doğum yeri olan vilâyetin haricinde yaşamakta idi. Dahilî muhaceretin umumî nüfusa nazaran takribî miktarı ve nisbeti budur. Çünkü, turizm, askerlik ve ticaret maksatları ile yapılan bazı seyahatler, bir muhaceret hareketi sayılamıyacağı halde bu nisbet ve rakama dahildir. %85, acaba herhangi bir memleket için düşük mü, yoksa yüksek mi bir değer sayılır. Başka ülkelerle mukayeseler yaparak bunu tâvine imkân bulamadık. Diğer taraftan Türkiye için hesapladığımız bu değer acaba 1927 de ne idi? 1955 de ne oldu? Bu cihetleri de şimdilik bilemiyoruz. Mamafî bizim üzerinde durmak istediğimiz asıl mesele bu değil. Düşük veya yüksek telâkki edilse de, karşımıza tetkike muhtaç birtakım problemler çıkıyor.

Vilâyet ve coğrafi bölgelerimizin durumuna gelince: Hiçbir vilâyet yoktur ki, sadece dışardan (yani diğer vilâyetlerden) nüfus çeksın. Çok tabii olarak o vilâyet aynı zamanda dışarıya da bir miktar nüfus sevkeder. Hâdisi şüphesiz müterafıktır. Bu ciheti nazarı dikkate alarak vilâyetlerimizi bu bakımdan dört kategorive avıracağız: a - Daha ziyade dışarıya g ö c m e n sevkedenler: b - Daha ziyade dışardan g ö c m e n toplayanlar: c - Bu bakımdan mütebariz bir durumu bulunmayanlar; ve d - Her iki karekete de bariz surette sahne olanlar. Bu dört gurubun Türkiye'deki coğrafi dağılışlarını aşağıdaki haritalarda görüyoruz. Şimdi bunları daha yakından inceleyelim:

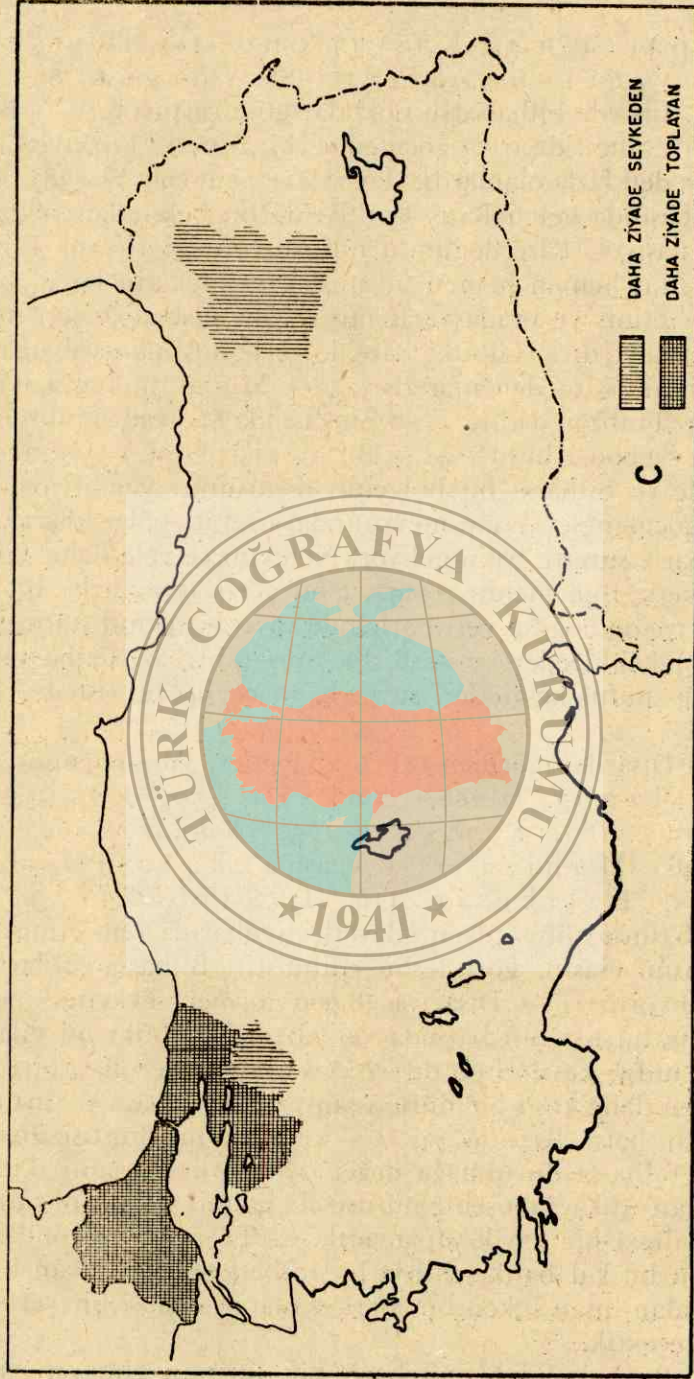
a — Dışarıya göcmen sevkeden vilâyetler ehemmiyetleri sırasıyla şunlardır: R i z e %0 238, G ü m ü ş h a n e 182, Erzincan 176, Trabzon 170, Elâzığ 130, Giresun 125, Bitlis 120, Çankırı 118, Artvin

117, Isparta 115, Kastamonu 114, Kırşehir 101, Kayseri 100, Siirt 98, Yozgat 85, Sivas 85. Listede bilhassa şu noktalar göze çarpıyor: 1 — Bu vilâyetler (16 tane), dışarıya göçmen sevki nisbeti, Türkiye ortalaması %085 den fazla olanlardır (en az %085, en çok %0238); 2 — Listenin başında gelen Rize Türkiye'de bu bakımdan rekor bir seviyeye ulaşıyor. Rize doğumlu nüfusun %0238 i (yani Türkiye ortalamasının hemen hemen üç misli) memleketin başka bölgelerine göç etmiş ve orada yerleşmiştir. Bu nisbet 56.000 nüfusa tekabül etmektedir. Halbuki Rize'de yerleşmiş olan yabancıların nisbeti ancak %011 den ibarettir; 3 — Mutlak miktardan rekor Trabzon'dadır. Trabzon dışında yaşayan Trabzonluların sayısı 83.000 i bulur; 4 — Bu 16 vilâyetten 7 si Karadeniz bölgesinde ve bilhassa bu bölgenin doğusunda yer alıyor. Yani dışarıya göçmen sevketme mevzuunda, coğrafî bölge olarak, Karadeniz bariz surette başta geliyor. Netekim cetvele dahil vilâyetlerin sevkettiği göçmenin %055.5 i bu 7 vilâyete aittir. Bu miktar, Türkiye'de doğum yeri haricinde yaşayan tekmil nüfusun ise %18 ine tekabül eder; 5 — Bitlis, Siirt gibi bazı تنها vilâyetlerimiz de (nüfus kesafetleri sırasıyla 13 ve 14) bu listede yer almaktadır.

b — Dışardan göçmen çeken vilâyetler, yine ehemmiyetleri sırasıyla: İzmir %0280, Ankara 270, Eskişehir 200, Muş 180, Samsun 165, Adana 162, Aydın 136, Manisa 133, Çanakkale 132, Bingöl 123, Balıkesir 119, Diyarbakır 95. Türkiye'nin başlıca nüfus çeken vilâyetleri yukarıda izah etmiş olduğumuz tasnif esasına göre tesbit edilmiştir. Bilhassa şunları müşahede ediyoruz: 1 — Dışarıya 38.000 göçmen sevketmesine rağmen İzmir bu listenin başında yer alıyor. Halbuki bu vilâyetin ortalama nüfus kesafeti 60 dır ve A listesinde yer alan birçok vilâyetlerden daha kesif bir nüfusa sahiptir (Bitlis'te 13, Siirt'te 14, Sivas'ta 19, hattâ Rize'de 49); 2 — Ankara'nın hususî durumu, üzerinde bilhassa durulmağa değer. %0270 ile listenin ikinci sırasını tutan Ankara'da şehir nüfusu ile tekmil vilâyet nüfusu arasında maalesef bir tefrik yapamadık. Eğer, yarım milyondan fazla nüfuslu bu kalabalık şehirde bu nisbeti tesbite imkân bulsaydık, dışardan insan çeken bir merkez olarak hususî bir yeri olduğunu görecektik.

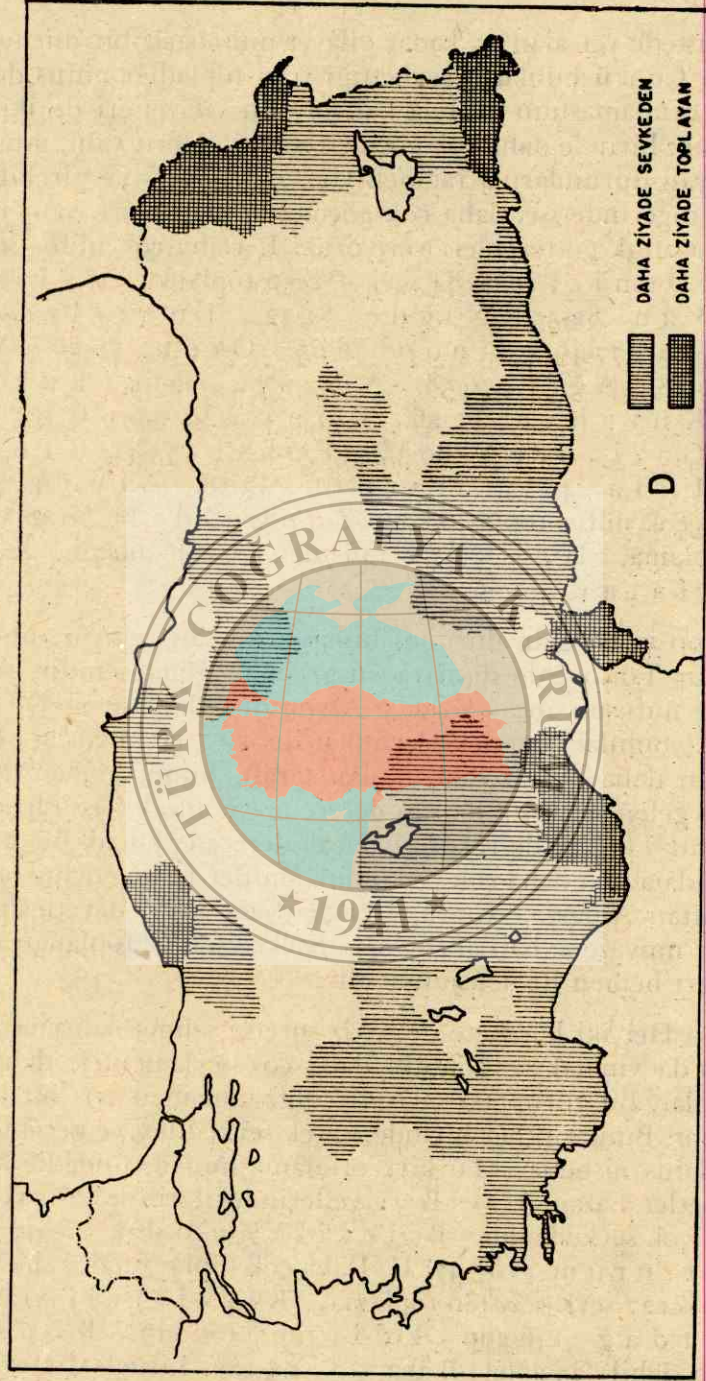
c — Bu bakımdan mütebariz bir durumu olmayan vilâyet-

ler: Bu listede yer alan 25 kadar vilâyet mütebariz bir durum arzetmiyor. Çünkü bunların sevkettiği veya topladığı nüfus daima Türkiye ortalamasının altında kalıyor. Bu vilâyetleri de iki kısma ayırdık: birinde daha çok göçmen sevkedilenleri; yani, mütebariz olmayan durumlarına rağmen yine de A listesine girebilecek olanları, diğerinde ise, daha çok göçmen toplayanları, yani B listesi ile yakınlık gösterenleri veriyoruz: I. Daha çok nüfus sevkedilenler: Denizli %084 sevk - %030 toplama, Malatya 82-28, Van 82-55, Niğde 81-42, Tunceli 80-56, Antalya 77-49, Sinop 76-25, Ordu 70-20, Maraş 70-28, Ağrı 70-58, Amasya 69-61, Burdur 64-37, Kütahya 62-26, Konya 61-50, Çorum 60-23, Gaziantep 60-35, Tokat 53-41, Muğla 50-37, Urfa 49-13, Mardin 47-18, Afyon 36-8; II. Daha çok nüfus toplayanlar: Zonguldak %048 sevk - %080 toplama, Hakkâri 46-70, Içel 60-70, Kars 63-68, Hatay 40-60.

Afyon vilâyetinin durumu bilhassa dikkati çekiyor: bu vilâyet bütün Türkiye'de dışarıya en az insan gönderenidir. Afyon doğumlu nüfusun ancak %036 sı Afyon dışında yaşıyor. Diyebiliriz ki, Afyonlular memleketlerinden dışarıya çıkmıyorlar. Fakat meselenin daha şayanı dikkat olan tarafı, bilmukabele Afyon'a dışardan gelen nüfusun da son derece az ve ancak %08 oluşudur. Bu, bütün Türkiye'de rekor sayılacak derecede küçük bir nisbettir. Burada acaba daha çok psikolojik âmiller mi rol oynuyor? Diğer taraftan Amasya, Konya, Içel ve Kars gibi vilâyetlerimizde bariz bir muvazene hali görüyoruz. Sevkedilen ve toplanan nüfus miktarları hemen hemen müsavidir.

d — Her iki harekete de bariz surette sahne olan vilâyetler: Bunları da yine ikiye böldük: daha çok sevkedilenler, daha çok toplayanlar. Bu guruptaki vilâyetlerimiz tamamen ayrı bir karakter taşıyor. Bunların her birinde, gerek sevkedilen ve gerekse toplanan nüfus nisbetleri Türkiye ortalamasının üstündedir. Hattâ bu nisbetler bazan A ve B cetvellerindekileri de aşmaktadır: I. Daha çok sevkedilenler: Bilecik %0120 sevk - %092 toplama, Erzurum 107-97; II. Daha çok toplayanlar: İstanbul %0127 sevk - %0480 toplama, Kırklareli 122-323, Tekirdağ 146-269, Edirne 160-217, Kocaeli (Sakarya dahil) 85-200, Bursa 92-180. Listede İstanbul'un

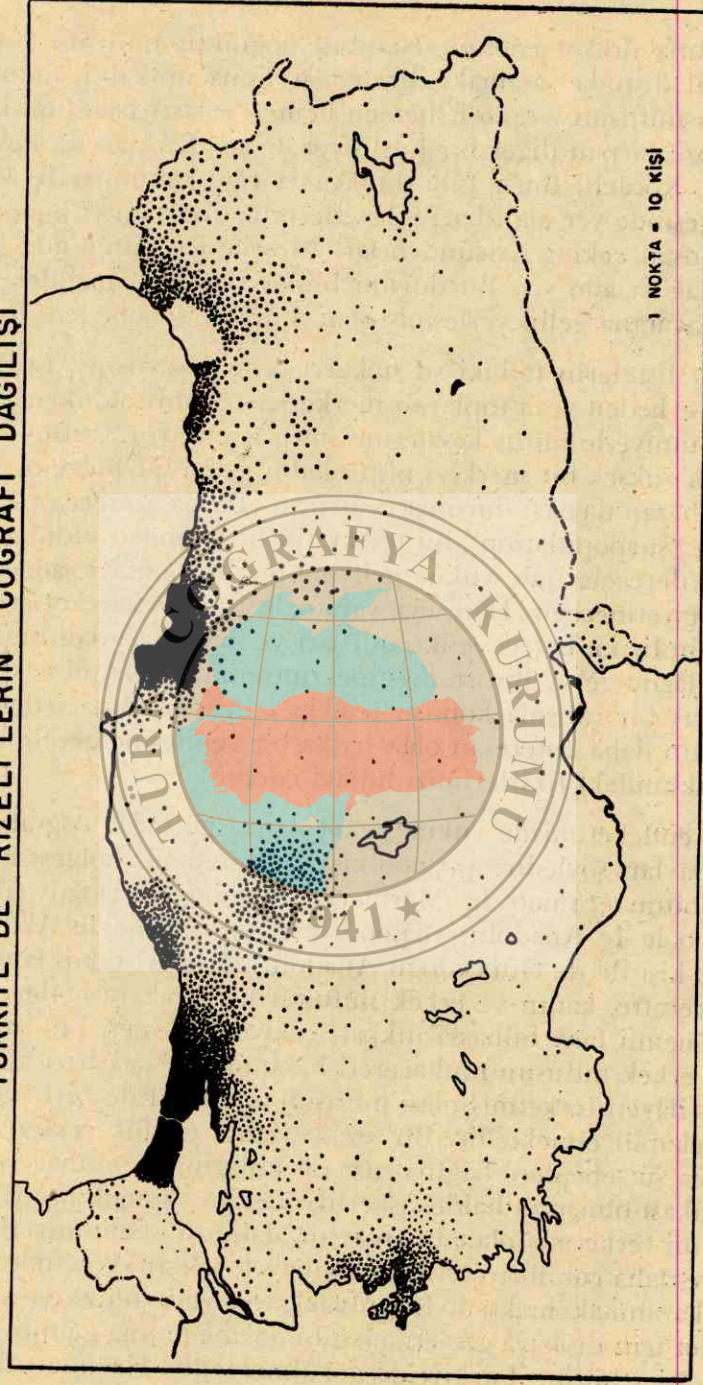

durumuna dikkat edelim: İstanbul doğumlu nüfusun %0127 si İstanbul dışında yaşamaktadır. Fakat buna mukabil İstanbul'da yaşayan nüfusun %0480 i (hemen hemen yarısı) İstanbullu değildir. Göze çarpan diğer bir hususiyet de şu: Kırklareli, Tekirdağ, Edirne, Kocaeli, Bursa gibi Trakya'da veya umumiyetle Marmara bölgesinde yer alan bazı vilâyetlerimiz dışardan yüksek nisbetlerde insan çekmiş görünüyorlar. Meselâ Kırklareli'nde %0323, Tekirdağ'da 269 v.s. Bu durum bilhassa Balkan memleketlerinden anavatana gelip yerleşmiş olan Türkler sebebiyledir.

Bu listelerin tetkiki şu noktayı ortaya koyuyor. Türkiye'de nüfus sevkeden veya toplayan merkezlerin dahil oldukları guruplar umumiyetle nüfus kesafetine intibak etmiyor. Nüfus kesafeti oldukça yüksek bir merkezi nüfus kabul eden bir bölge olarak görüyor, bazan da aksi duruma raslıyoruz. Bu da gösteriyor ki, Türkiye'de "surpopulation" un teşekkülü birbirinden oldukça farklı kesafet derecelerinde vukua geliyor. Biz bu noktayı sadece işaret etmekle yetineceğiz. Hâdiseyi, yani dahilî nüfus hareketlerini, her bölgenin fizikî, beşerî ve iktisadî şart ve imkânları dahilinde incelemek lâzım gelir. Bu işi, esas mevzuumuza paralel olmakla beraber, ayrı bir çalışma konusu telâkki ediyoruz. Binaenaleyh, meselemizin daha enteresan olan başka bir cephesine geçelim ve netice hakkındaki fikirlerimizi hülâsa edelim:

Memleketimizde vukua gelen dahilî göçlerde coğrafî bölgelerin payları şöyledir: 455.000 kişi ile Karadeniz bölgesi başta geliyor, bunu 321.000 le Marmara, 291.000 le Doğu Anadolu, 222.000 le İç Anadolu, 164.000 le Ege, 153.000 le Akdeniz ve 57.000 kişi ile de Güneydoğu Anadolu bölgeleri takip ediyor. Bu muhacerette, kadın ve erkek nüfusların iştirak nisbetleri arasındaki önemli fark bilhassa dikkati çekiyor. Hemen bütün Türkiye'de, erkek nüfusun muhacereti hâkimdir. Hattâ bazı vilâyetlerde, o vilâyeti terketmiş olan nüfusun ancak yüzde biri kadın nüfusa tekabül etmektedir. Bu tezadı izahta güçlük çekmiyoruz ve bilhassa şu sebeplere bağlıyoruz: rakamlarımıza, muhaceretle hiçbir alâkası olmadığı halde, askerlik ödevini yapmak üzere memleketlerini terketmiş olan insanlar da dahildir. Umumiyetle erkek işçilere daha çok ihtiyaç vardır. Nihayet, ailesini köyünde bırakıp para kazanmak maksadiyle muvakkaten veya oldukça uzun bir müddet için dışarıya göç etmek gibi an'ane haline gelmiş olan bir sosyal âdet bütün Türkiye'de görülmektedir. Haritamızda, hâdi-

TÜRKİYE 'DE RİZELİ'LERİN COĞRAFİ DAĞILIŞI

La repartition de la Population originaire de Rize en Turquie

senin coğrafi dağılışı hakkında bir fikir vermek ve bazı sonuçlara ulaşmak istedik. Burada nisbet itibariyle muhaceret rekorunu kırmış olan Rizelilerin memleket içindeki coğrafi dağılışlarını gösterdik. Aynı tip haritaları diğer vilâyetler veya hiç değilse bölgeler için de yapmak kabildi. Fakat fazla tafsilâta girmek istemedik (Şekil - E).

Haritamızda, fizyonomileri ve değişik bir aksan meydana getiren dilleri ile kolayca tanınan bu sevimli ve çalışkan insanların hemen bütün Türkiye'yi âdeta istilâ ettiklerini görüyoruz. Fakat bilhassa bazı bölgelerde oldukça kesif bir kitle meydana getirmek üzere toplanmışlardır. Hattâ bazı mahallerde, diğer Karadenizlilerle beraber, nüfusun ekseriyetini hattâ bazan tamamını teşkil ederler. İstanbul Boğazı methalinde ve Anadolu yakasındaki balıkçı köyü "Poyrazköyü'nün durumu bu bakımdan alâka çekicidir. Kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere köyün hemen tek mil halkı balıkçılıkla meşguldür ve Karadenizlidir. Haritamızda dikkat çeken başlıca nokta, Rizelilerin, çok büyük bir ekseriyetle deniz kıyılarına, başta İstanbul olmak üzere, denizle ilgili çalışmaların işe yaradığı merkezlere göç etmiş olmalarıdır (Bu arada küçük ve büyük, deniz ticret gemilerinde vazife alanların büyük bir ekseriyetle yine bu kimselerden müteşekkil olduğunu da hatırlatmak isteriz). Haritamızda her nokta 10 kişiyi göstermektedir. İstanbul başta geliyor. Çünkü burası memleketin en büyük deniz münakalesi ve balıkçılık merkezidir. Bu şehirde, 15.844 ü erkek olmak üzere 24.173 Rize doğumlu insan yaşamaktadır. Bu rakam Kastamonululardan sonra ikinci geliyor. İstanbul'da, İstanbul doğumlu olmayan nüfus içinde 31.000 ile Kastamonu birinci gelmektedir.

Netice olarak: Türkiye'de dahilî muhaceret ve bunun dayandığı sebepleri birçok bakımlardan alâka çekici bir konu olarak telâkki ediyoruz. Bu mevzu üzerinde bugün ortaya koyabildiklerimiz meselenin ancak anahatlarını teşkil ediyor. Yukarıda da ifade edildiği gibi, hâdiseyi yalnız 1950 sayımları çerçevesi içinde değil, fakat diğer sayımların neticelerinden de faydalananarak ortaya koyabilmek lâzım. Bu noktaya bilhassa işaret etmek isteriz. Diğer taraftan Türkiye'de büyük bir hızla gelişmekte olan endüstri hayatı, şurada, burada tesis edilen fabrika, liman v.s. gibi tesislerin tetkik mevzuumuz olan hâdisi üzerinde ne gibi tesirler icra ettiği araştırılmağa değer başlıca noktalardan biridir.

SUR L'EMIGRATION INTERIEURE EN TURQUIE

(Traduction)

Le mot "émigration" exprime plutôt, en tant que terme de géographie humaine, les mouvements de population s'effectuant d'un pays à d'autres pays étrangers. Ce que nous nous proposons d'étudier ici, ce sont les déplacements qui se font à l'intérieur des frontières de la Turquie, autrement dit, l'émigration intérieure. Nous voudrions spécifier tout d'abord que cette émigration ne concerne pas les mouvements qui s'effectuent parmi les populations des campagnes et des villes. Il en est de même pour les faits tels que le nomadisme et la transhumance que l'on constate dans certaines régions de notre pays. Notre sujet d'étude est constitué par les mouvements qui s'effectuent d'une région donnée de la Turquie à d'autres régions plus ou moins rapprochées, et qui présentent souvent un caractère de permanence. Le but que l'on veut atteindre par la présente étude, c'est de déterminer, dans les conditions physiques et humaines actuelles, les principales régions de surpopulation en Turquie, et d'indiquer les foyers qui attirent les populations que ces régions desservent particulièrement.

Le document principal dont nous nous sommes servi est constitué par une liste fournie par la Direction générale de la Statistique. Cette liste donne, d'après le recensement de 1950, la population de la Turquie selon les lieux de naissance. C'est ainsi qu'il est possible de voir, sur la liste en question, dans quelle mesure les habitants d'une ville donnée vivent dans leur lieu de naissance ou en dehors de ce lieu, autrement dit, il est facile de contrôler leur répartition dans les diverses régions du pays selon les villes dont ils sont originaires. Voici un exemple concret: le nombre de la population que ladite liste donne comme étant originaire de Trabzon est de 490.422. La partie de cette population qui vit à l'intérieur du vilayet de Trabzon ne se limite qu'à 407.606 habitants. Le nombre de la population originaire de Trabzon, et disséminée dans d'autres régions du pays est donc de 82.816. Le vilayet a été

pris sur la liste comme la plus petite unité pour le lieu de naissance. C'est pour cette raison que la population des villages et des localités de Trabzon qui s'est établie au centre de ce vilayet reste en dehors de notre sujet. Ce qui nous intéresse, ce sont ceux qui ont quitté le vilayet en question. Nous voudrions faire remarquer, à ce propos, que la liste se limite à la seule année 1950, et que nous ne sommes pas en mesure d'établir le mouvement d'émigration antérieur et postérieur à cette année. On doit, en outre, ajouter qu'il nous serait possible de déterminer la courbe de ce mouvement et, de la sorte, d'arriver à des résultats plus précis et plus convaincants si nous étions en possession de renseignements concernant les autres années.

Abordons maintenant notre problème: Au cours de l'année 1950, 1.776.500 habitants, équivalant à 85 pour mille de la population de la Turquie, vivaient en dehors des vilayets dont ils sont originaires. C'est la quantité approximative de l'émigration intérieure par rapport à la population entière du pays. Bien que certains déplacements dus au tourisme, au service militaire et au commerce, ne puissent être considérés comme mouvements d'émigration, ils ont été cependant considérés dans le chiffre indiqué ci-dessus. On ajoutera également que nous n'avons pas trouvé la possibilité de faire, sous ce rapport, une étude comparative de cette quantité avec celle des autres pays. Par ailleurs, il serait utile de connaître le pourcentage de l'émigration en Turquie lors du premier recensement en 1927 et du dernier, le sixième, en 1955.

En ce qui concerne nos vilayets et nos régions géographiques, on indiquera que, tout en attirant un mouvement d'émigration vers eux, ils provoquent une émigration dans le sens inverse. C'est un phénomène en quelque sorte bilatéral. Tenant compte de ce phénomène, nous diviserons nos vilayets en quatre catégories du point de vue du mouvement d'émigration en général:

- a) Vilayets où le mouvement d'émigration est plus accusé dans le sens extérieur;
- b) Vilayets qui attirent beaucoup plus d'émigrés que ceux qu'ils en fournissent à d'autres;
- c) Vilayets qui, sous le rapport de l'émigration, ne présentent pas une situation particulière;

d) Vilayets où les mouvements d'émigration sont particulièrement intenses dans les deux sens.

On verra la répartition géographique de ces catégories dans les cartes que nous reproduisons ici. Nous examinerons de près ces quatre catégories dans les paragraphes suivants:

a) Les vilayets où l'émigration est dirigée vers l'extérieur sont les suivants:

Rize (238 pour mille); Gümüşhane (182); Erzincan (176); Trabzon (170); Elazığ (130); Giresun (125); Bitlis (120); Çankırı (118); Artvin (117); Isparta (115); Kastamonu (114); Kırşehir (101); Kayseri (100); Siirt (98); Yozgat (85); Sivas (85).

Dans cette liste, on relève particulièrement les points qui suivent:

1. Ces vilayets, au nombre de seize, sont ceux qui, du point de vue du mouvement d'émigration, vers l'extérieur, se trouvent au-dessus de la moyenne d'émigration que nous avons donnée pour la population entière de la Turquie, c'est-à-dire 85 pour mille.

2. La ville de Rize qui vient en tête de la liste atteint un niveau supérieur par rapport aux autres. 56.000 citoyens originaires de Rize ont émigré dans les diverses régions du territoire de la Turquie. Par contre, ceux qui sont venus s'établir à Rize ne constituent que le 11 pour mille de la population de ce vilayet.

3. Du point de vue de la quantité, Trabzon détient le record. Le nombre des citoyens vivant en dehors de Trabzon a atteint le chiffre de 83.000.

4. Sept de ces seize vilayets sont situés dans les régions de la mer Noire, et surtout, dans la partie orientale de cette région. Autrement dit, sur le plan de l'émigration vers l'extérieur, la région de la mer Noire vient nettement en tête.

b) Les vilayets qui déterminent vers eux un mouvement d'émigration particulièrement intenses sont, selon leur ordre d'importance, les suivants:

İzmir (1280 pour mille); Ankara (270); Eskişehir (200); Muş (180); Samsun (165); Adana (162); Aydın (136); Manisa (133); Çanakkale (132); Bingöl (123); Balıkesir (119); Diyarbakır (95).

Au sujet de cette liste, nous relevons les particularités suivantes:

1. Malgré un mouvement d'émigration vers l'extérieur, qui atteint le chiffre de 38.000, Izmir vient en tête de la liste. Il est à noter que la densité moyenne de la population de ce vilayet s'élève à 60, et possède une population plus dense que celles des villes figurant sur la liste (a).

2. La situation particulière d'Ankara mérite l'attention. Il vient au deuxième rang de la liste. Il serait intéressant de déterminer la situation de la population de cette ville d'un demi million d'habitants avec l'ensemble de la population du vilayet lui-même.

c) Le nombre des vilayets qui ne présentent pas une situation particulière sous le rapport du mouvement d'émigration s'élève à vingt-cinq. Il reste au-dessous de la moyenne, c'est-à-dire 85 pour mille, de la population entière du pays. Nous avons distingué deux catégories parmi eux: nous avons fait rentrer dans la première les vilayets où l'émigration est dirigée beaucoup plus vers l'extérieur, et dans la seconde, les vilayets où l'émigration s'effectue en sens inverse. De la première catégorie, nous citerons: Denizli (84 pour mille - 30 pour mille); Malatya (82-28); Van (82-55); Niğde (81-42); Tunceli (80-56); Antalya (77-49); Sinop (76-25); Ordu (70-20); Maraş (70-28); Ağrı (70-58); Amasya (69-61); Burdur (67-37); Kütahya (62-26); Konya (61-50); Çorum (60-23); Gaziantep (60-35); Tokat (53-41); Muğla (50-37); Urfa (49-13); Mardin (47-18); Afyon (36-8); Zonguldak (48 pour mille - 80 pour mille); Hakâri (46-70); İçel (60-70); Kars (63-68); Hatay (40-60).

La situation d'Afyon attire particulièrement l'attention: dans toute la Turquie, ce vilayet est celui qui envoie le moins de citoyens aux autres régions. Il n'y a que le 38 pour mille de sa population qui a émigré vers d'autres villes. En ce qui concerne l'émigration vers ce vilayet, elle ne se limite qu'à 8 pour mille. Ce chiffre constitue pour l'ensemble de la Turquie le niveau le plus faible. Par ailleurs, on constate dans des vilayets tels que Amasya, Konya, İçel et Kars un équilibre apparent dans le mouvement d'émigration.

d) Les vilayets où l'émigration est sensible dans les deux sens

peuvent être étudiés également sous deux catégories: ceux dans lesquels le mouvement est plutôt dirigé vers l'extérieur, et ceux qui attirent l'émigration beaucoup plus qu'ils la provoquent. Les vilayets qui appartiennent à ce groupe ont un caractère entièrement différent. Dans chacun d'eux, le pourcentage du mouvement d'émigration dans les deux sens se trouve au-dessus de la moyenne pour l'ensemble de la population du pays. Voici la liste des vilayets relevant de ce groupe:

Bilecik (120 pour mille - 92 pour mille); Erzurum (107-97); Istanbul (127 pour mille - 480 pour mille); Kırklareli (122-323); Tekirdağ (146-269); Edirne (160-217); Kocaeli (85-200); Bursa (92-180).

La situation d'Istanbul mérite l'attention dans cette liste: le 127 pour mille de la population originaire d'Istanbul vit ailleurs. Par contre, le 480 pour mille des habitants d'Istanbul n'en sont pas originaires.

Il ressort de l'examen de ces listes que, d'une manière générale, les groupes qui contiennent des centres d'émigration dans les deux sens ne coïncident pas avec la densité de la population. C'est ainsi qu'on constate qu'un centre ayant une forte densité de population constitue une région qui attire l'émigration vers elle. Dans d'autres cas, le contraire se produit. Et ceci nous montre qu'en Turquie la surpopulation se produit à des degrés de densité assez différents les uns des autres. On se contentera de signaler simplement ce phénomène.

Nous considérerons brièvement un autre aspect du problème de l'émigration intérieure en Turquie. La part qui revient à chacune des régions géographiques de notre pays s'établit comme suit: la région de la mer Noire vient en tête avec 455.000. Elle est suivie par la région de Marmara avec 321.000, par l'Anatolie orientale avec 291.000, l'Anatolie intérieure avec 222.000, la région de la mer Egée avec 164.000, la région méditerranéenne avec 123.000, et l'Anatolie sud-orientale avec 57.000. Il est à remarquer qu'il existe, une différence très sensible dans la participation des deux sexes au mouvement d'émigration. Dans presque toute la Turquie, l'émigration masculine est dominante. Dans notre carte, nous avons voulu donner une idée sur la répartition géographique du phénomène, et arriver à quelques résultats. La ré-

partition de la population originaire de Rize, qui détient en quelque sorte le record du mouvement d'émigration dans notre pays, y a été indiquée pour l'ensemble du pays. On voit, par cette carte, que ces citoyens connus et reconnus par leurs physionomies sympathiques et par l'accent particulier de leur dialecte, ont presque envahi toute la Turquie. On notera qu'ils forment des groupes assez denses dans certaines régions, et que dans certains endroits ils forment, avec d'autres originaires des côtes de la mer Noire, la majorité de la population, et même dans certains cas, presque la totalité des habitants. A cet égard, la situation de Poyrazköy, village de pêcheurs à l'entrée de la mer Noire sur le Bosphore, situé sur la côte asiatique, présente un intérêt particulier. Les habitants de ce village, y compris les enfants et les femmes, vivent de la pêche, et ils sont venus s'y établir de la région de la mer Noire. Un autre point qui mérite de retenir l'attention sur notre carte est constitué par ce fait que la majeure partie de la population originaire de Rize a préféré s'établir souvent sur les villes côtières, à commencer par Istanbul. Sur notre carte, chaque point représente dix personnes. Istanbul vient en tête, parce que c'est le plus grand centre de communications maritimes. Il constitue en même temps un important centre pour la pêche. Dans cette ville, le nombre des habitants originaires de Rize s'élève à 24.173, dont 15.844 hommes.

Par ces brèves notes, nous avons voulu faire ressortir l'intérêt que présente pour nous le problème de l'émigration intérieure en Turquie, et les facteurs déterminants de cette émigration. Dans le cadre de cette petite étude, nous n'avons fait qu'esquisser les grandes lignes du problème. Comme nous l'avons remarqué au début de notre étude, les données statistiques concernant le mouvement d'émigration en Turquie ne sont utilisables que pour la seule année 1950; les recensements antérieurs et postérieurs à cette date, ne donnent malheureusement pas des indications relatives aux lieux de naissance de la population rurale et urbaine du pays. Il serait, par ailleurs, très intéressant d'étudier l'influence de la vie industrielle du pays, qui se développe avec une étonnante rapidité, sur l'émigration intérieure du pays.